

Równanie różniczkowe i równanie wewnętrzne lampy trójelektrodowej. Różniczkując (III,1), otrzymujemy — niezależnie od kształtu funkcji — równanie:

$$di_a = \left(\frac{\partial i_a}{\partial u_a} \right)_{u_s} du_a + \left(\frac{\partial i_a}{\partial u_s} \right)_{u_a} du_s. \quad (\text{III},38)$$

Po podstawieniu odpowiednich współczynników z równań (III,35) i (III,37), dochodzimy do równania różniczkowego lampy trójelektrodowej:

$$di_a = \frac{1}{\rho_a} du_a + S_a du_s. \quad (\text{III},39)$$

Jeżeli chcemy, aby przyrosty du_a i du_s jednocześnie spełniały równanie (III,30), musi być $di_a = 0$, czyli

$$S_a du_s + \frac{1}{\rho_a} du_a = 0. \quad (\text{III},40)$$

Stąd otrzymujemy związek

$$S_a \rho_a = - \frac{du_a}{du_s}, \quad (\text{III},41)$$

zachodzący przy $i_a = \text{const}$; zatem, zgodnie z (III,33), możemy napisać (III,41) jako

$$S_a \rho_a = K_a. \quad (\text{III},42)$$

Analogicznie można otrzymać związek

$$S_e \rho_e = K_e. \quad (\text{III},43)$$

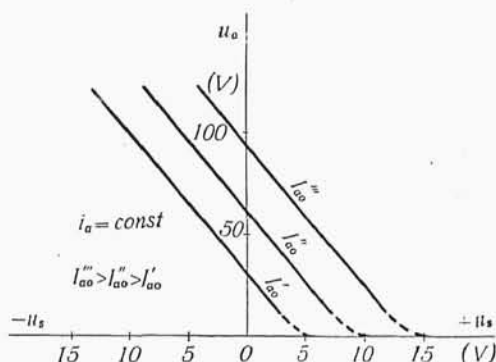
Równanie (III,42) wzgl. (III,43) nazywamy wewnętrznym równaniem lampy trójelektrodowej. W odniesieniu do wymiarów mamy tu zależność

$$(mA/V) \cdot (k\Omega) = (V/V).$$

Interpretacja geometryczna równań. Równanie (III,1) jest równaniem pewnej powierzchni w układzie osi (i_a, u_a, u_s) , zwanej powierzchnią charakterystyczną lampy. Przecięcie tej powierzchni płaszczyznami równoległymi do osi (i_a, u_a) daje rodzinę charakterystyk $i_a = f(u_a)$ przy $u_s = \text{const}$. Przecięcie płaszczyznami równoległymi do osi (i_a, u_s) daje rodzinę charakterystyk $i_a = f(u_s)$ przy $u_a = \text{const}$. Wreszcie, przecięcie płaszczyznami równoległymi do osi (u_a, u_s) daje rodzinę charakterystyk $f(u_a, u_s) = \text{const}$ przy $i_a = \text{const}$ (rys. III,16).

Te ostatnie są to tzw. charakterystyki stałego prądu anodowego. Ich współczynnik kątowy określa współczynnik amplifikacji lampy.

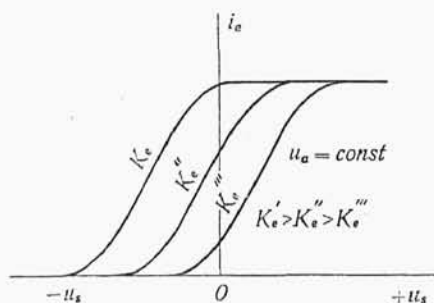
Płaszczyzna styczna do powierzchni charakterystycznej w jakimś punkcie o współrzędnych I_{ao} , U_{ao} , U_{so} , przecina trzy płaszczyzny współ-

Rys. III,16.

rzędnych, przechodzące przez ten punkt, wzdłuż trzech prostych o współczynnikach kątowych, określonych równaniami (III,33), (III,34) i III,37), które znów są wzajemnie związane równaniem (III,42).

Wpływ K na położenie charakterystyk. Z równania (III,20) wynika, iż zmiana współczynnika amplifikacji K_e wywiera wpływ na położenie charakterystyk prądu anodowego (w układzie osi i_a , u_s), podobnie jak zmiana u_a . Istotnie, o wielkości i_a decyduje nawias wyrażenia (III,20), a przeto zwiększanie (zmniejszanie) K_e przy innych wielkościach niezmiennych, powoduje przesuwanie się charakterystyk w prawo (w lewo), podobnie jak zmniejszanie (zwiększanie) u_a (rys. III,17).

Rys. III,17.

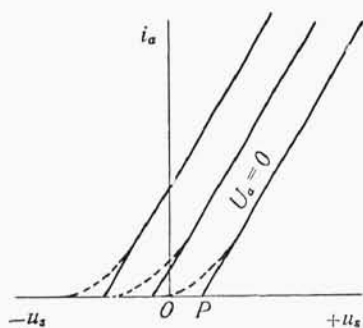
Dyskusja S i ρ . Dla tych części charakterystyk lampy, które podlegają równaniu Langmuir'a, może być wielkość S_e wyrażona wzorem, otrzymanym przez zróżniczkowanie (III,20):

$$S_e = \frac{3}{2} c \left(\frac{1}{K_e} u_a + u_s \right)^{1/2} = \frac{3}{2} c^{2/3} i_e^{1/3}. \quad (\text{III,44})$$

Z równania (III,44) widzimy, iż nachylenie S_e zwiększa się ze wzrostem napięcia zastępczego wzgl. prądu emisyjnego oraz ze wzrostem stałej c wzoru Langmuir'a.

Co się tyczy oporności ρ_e — jest ona, przy danym K_e , odwrotnie proporcjonalna do S_e .

Wielkości S_e i ρ_e , w odniesieniu do rzeczywistej charakterystyki, osiągają swe ekstrema $S_{e \max}$ i $\rho_{e \min}$ (podobnie jak ρ_a w lampie dwuelektrodowej) dla $i_e \approx 0,5 I_{a \text{ nas}}$, tj. dla prostoliniowej części charakterystyk.

Rys. III.18.

Uproszczone charakterystyki zastępcze. Częstość dogodnie jest zastępować charakterystyki rzeczywiste pewnymi charakterystykami, otrzymanymi przez przedłużenie odcinków prostoliniowych aż do przecięcia się z osią u_s (rys. III.18). Równanie tych zastępczych charakterystyk otrzymujemy, zakładając stałość współczynników S_a i ρ_a i całkując równanie (III.39):

$$i_a = \frac{1}{\rho_a} u_a + S_a u_s + A. \quad (\text{III.45})$$

A jest tu pewną stałą, którą określamy z warunku $i_a = 0$, $u_a = 0$ jako

$$A = -S_a U_{sp}, \quad (\text{III.46})$$

przyczem $U_{sp} = OP$ (rys. III.18). Podstawiając (III.46) do (III.45), otrzymujemy

$$i_a = \frac{u_a}{\rho_a} + S_a (u_s - U_{sp}). \quad (\text{III.47})$$

Jeśli A wyrazimy przez u_a , wówczas równanie przyjmie kształt:

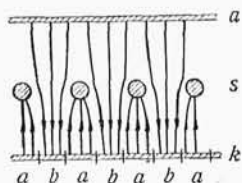
$$i_a = \frac{u_a - U_{ap}}{\rho_a} + S_a u_s, \quad (\text{III.48})$$

gdzie U_{ap} określamy z zależności (dla $i_a = 0$, $u_s = 0$):

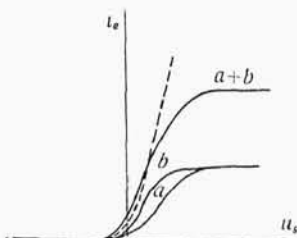
$$A = -\frac{U_{ap}}{\rho_a}, \quad (\text{III.49})$$

Odchylenia w przebiegu charakterystyk. Charakterystyki zdjęte doświadczalnie odbiegają od równania teoretycznego z przyczyn podobnych jak w przypadku lampy dwuelektrodowej. Dochodzi tu jeszcze może wpływ nierównomierności pola wytworzonego przez siatkę, co

powoduje niejednakowy udział całej powierzchni (wzgl. długości) katody w dostarczaniu elektronów: katoda zachowuje się tak (rys. III,19) jakby była podzielona na części (*a*), które są niejako zacienione (względem anody) przez żeberka siatki oraz części niezacienione (*b*), leżące na wprost otworków siatki*).

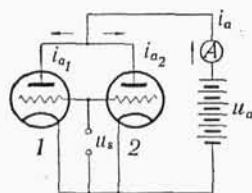
Rys. III,19.

Rys. III,20.

Lampa może być tu traktowana jako składająca się z dwóch lamp, utworzonych przez zsumowanie części *a* i *b*, z których każda posiada inny potencjał zastępczy u_e . Charakterystyka lampy jest wówczas pewną wypadkową tych obu (rys. III,20) i odbiega od równania $3/2$ -ich potęg. Dla zmniejszenia tego efektu należy stosować siatki o bardzo cienkich żeberkach.

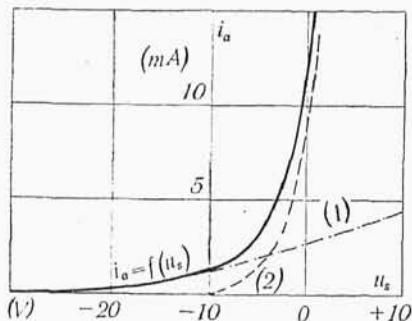
Lampa trójelektrodowa o zmiennym współczynniku amplifikacji. W przypadku, gdy współczynniki charakterystyczne lampy (K , S , ρ) nie są stałe w każdej jednostce długości systemu elektrod (a więc np. przy jednakowych promieniach r_a i r_s gęstość siatki nie jest na całej długości równomierna lub przy r_a i u_s stałych, r_s ulega zmianie), wówczas lampę można rozpatrywać jako kilka równolegle połączonych lamp o różnych współczynnikach, a więc o różnych kształtach charakterystyk. Np. przy dwóch równolegle połączonych triodach 1 i 2 (rys. III,21) o charakterystykach jak na rys. III,22 (linie przerywane (1) i (2)) otrzymujemy wypadkową charakterystykę o kształcie, odbiegają-

Rys. III,21.

* Jest to tzw. zjawisko „tworzenia się wysp”, które występuje szczególnie wyraźnie przy niewielkich natężeniach prądu emisyjnego, gdy $u_a > 0$, $u_s < 0$, $\frac{1}{K_a} u_a + u_s \cong 0$.

cym od teoretycznego równania Langmuir'a $3/2$ -ich potęg (rys. III,22 — linia ciągła). Przez dobór kształtu charakterystyk składowych można

Rys. III.22

nadać charakterystyce wypadkowej kształt potrzebny do specjalnych celów: początkowo bardzo płaski i wolno wznoszący się (małe i wolno rosnące S_a), a następnie szybko wznoszący się przebieg krzywej (duże S_a). W ten sposób S_a (a więc K_a^*) i ρ_a) wybitnie zależy od początkowego potencjału siatki**).

Prąd siatki. Dla rozpatrzenia przebiegu charakterystyki prądu siatki

$$i_s = f(u_s) \quad \text{przy} \quad u_a = \text{const}, \quad (\text{III},50)$$

oraz oporności siatki, która jest określona zależnością

$$\rho_s = \left(\frac{\partial u_s}{\partial i_s} \right)_{u_a},$$

podzielimy tę charakterystykę na dwa zakresy.

Zakres I ($u_s < 0$). W zakresie tym ruch elektronów w obwodzie siatki odbywa się pod wpływem wyjściowej ich szybkości z katody.

W przypadku próżni doskonałej, gdy przebiegi są czysto elektrowe, zależność prądu siatki i_s od potencjału siatki u_s w zakresie ujemnych potencjałów siatki ($u_s < 0$) przy stałych u_a i T_k wyraża się, podobnie jak dla początkowego prądu anodowego w diodzie, wzorem

$$i_s = i_{s0} e^{\gamma u_s}. \quad (\text{III},51)$$

Spółczynnik γ był określony równaniem (II,3) jako

$$\gamma = \frac{11600}{T_k}. \quad (\text{III},52)$$

*) Tym tłumaczy się angielska nazwa tej lampy „variable μ ” (w nomenklaturze anglo-amerykańskiej μ oznacza współczynnik amplifikacji).

**) Na możliwość otrzymania na tej zasadzie lampy o zmiennym współczynniku amplifikacji została — po raz pierwszy — przez autora zwrócona uwaga w artykule „Lampa katodowa z zakrótką siatką”, Przegl. Radiotechn. 1926, t. IV str. 9.

Przyjmując dla różnych rodzajów katod odpowiednie wartości stosowanych temperatur, otrzymamy na γ następujące wartości:

katoda wolframowa $\gamma \cong 5$,

katoda torowana $\gamma \cong 6$,

katoda tlenkowa $\gamma \cong 12$.

Ze względu na wykładniczy kształt równania (III,51) prąd siatki szybko maleje ze wzrostem ujemnego jej potencjału, jak to widać z rysunku III,23, na którym przedstawiono wykreślnie, w skali logarytmicznej, zależność

$$\frac{i_{sc}}{i_{so}} = f(u_s)$$

dla katody wolframowej ($\gamma = 5$).

Aby otrzymać wyrażenie na oporność siatki, zróżniczkujmy równanie (III,51) względem u_s :

$$\frac{1}{\rho_s} = \frac{d i_s}{d u_s} = \gamma i_{so} e^{\gamma u_s} = \gamma i_s. \quad (\text{III,53})$$

Zatem oporność siatki

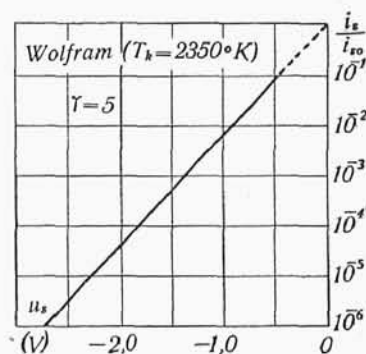
$$\rho_s = \frac{1}{\gamma i_s} \quad (\text{III,54})$$

jest odwrotnie proporcjonalna do natężenia prądu siatki, a więc szybko rośnie ze wzrostem ujemnego jej potencjału, stając się nieskończenie wielka dla $i_s = 0$.

W przypadku próżni niedoskonałej, powstałe na skutek jonizacji (wywołanej przez elektrony prądu anodowego) jony dodatnie płyną do ujemnie naładowanej siatki ($u_s < 0$), tworząc tzw. prąd jonowy siatki i_{sj} . Jeżeli poprzednio rozpatrywany prąd, pochodzący od wyjściowej szybkości elektronów z katody, nazwiemy prądem elektronowym i oznaczymy przez i_{se} , wówczas prąd całkowity siatki będzie

$$i_s = i_{se} + i_{sj}. \quad (\text{III,55})$$

Natężenie prądu jonowego zależy od ilości jonów, dopływających do siatki w jednostce czasu. Ta ilość jonów jest znów funkcją: czynnika, wywołującego jonizację (prądu anodowego i_a), warunków jonizacji (na-

Rys. III,23.

pięcie anodowe), odległości, na jakiej następuje jonizowanie czyli drogi jonizacji d_j , od stanu próżni, czyli ciśnienia p w bańce, oraz od rodzaju gazów. Z dostatecznym przybliżeniem można przyjmować, iż zależność ta ma postać:

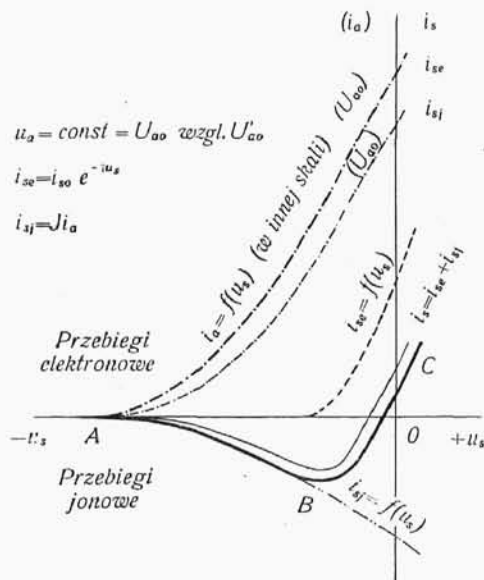
$$i_{sj} = p d_j i_a. \quad (\text{III},56)$$

Dla danej lampy o niezmiennym stanie próżni, d_j i p są stałe, a zatem

$$i_{sj} = J \cdot i_a. \quad (\text{III},57)$$

Współczynnik J jest rzędu $10^{-4} \div 10^{-6}$.

Charakterystyka prądu siatki, wyrażona równaniem (III,50) jako suma dwóch krzywych (III,51) i (III,57), będzie miała przebieg wskazany na rys. III.24 linią ciągłą, (grubą — dla napięcia anodowego U_{ao} , cienką — dla $U_{ao}' < U_{ao}$). Dla ujemnych u_s istnieje tu tylko prąd jonowy i_{sj} , wywołany prądem anodowym i_a ; w pobliżu $u_s = 0$ zjawia się i_{se} i wkrótce przeważa, wskutek czego i_s zmienia znak *).

Rys. III.24.

Oczywiście, przy innym u_a , gdy położenie charakterystyki $i_a = f(u_s)$ ulegnie przesunięciu, również przesunie się charakterystyka $i_{sj} = f(u_s)$, a z tym i charakterystyka $i_s = f(u_s)$, pomimo, że krzywa $i_{se} = f(u_s)$ zmienia się bardzo nieznacznie.

Charakterystyka prądu siatki — w przypadkach próżni niedoskonałej — wykazuje na odcinku AB własności oporności ujemnej, bowiem tutaj jest $\frac{du_s}{di_s} < 0$; w miarę zbliżania

się ku B oporność ta rośnie, stając się w B nieskończenie wielką, poczem zmienia znak i maleje (odcinek BC).

*) Należy tu zwrócić uwagę na możliwość występowania w obwodzie siatki — przy ujemnym jej potencjale — prądu o kierunku, odpowiadającym ruchowi elektronów od siatki do katody. Prąd ten może być wywołany emisją elektronową z siatki, nagrzanej przez ciepłne promieniowanie katody (np. w przypadku małych średnic siatek w nowoczesnych lampach o dużym S_a), szczególnie, jeśli siatka w czasie fabrykacji lampy została pokryta przypadkowo substancjami (o dużej zdolności emisyjnej), nakładanymi na katodę.

Związek, zachodzący między prądem jonowym siatki a prądem anodowym (III,57), jest podstawą metody, służącej do określenia próżni (manometr jonizacyjny); jest to zresztą jedyna metoda, pozwalająca również na określenie stanu próżni w gotowej lampie elektronowej (o więcej niż dwóch elektrodach).

Zakres II ($u_s > 0$). W zakresie tym rozdział prądu emisyjnego między siatkę a anodę uwarunkowany jest potencjałami u_s i u_a tych elektrod. Prąd siatki uzyskuje stosunkowo duże natężenia, tak że na ogół prąd jonowy siatki w tym zakresie może nie być już brany pod uwagę.

Prawo rozdziału prądu emisyjnego i_e pomiędzy anodę i siatkę ma tu postać

$$\frac{i_s}{i_a} \approx \mu \sqrt{\frac{u_s}{u_a}}, \quad (\text{III},58)$$

oczywiście przy spełnionym zawsze warunku

$$i_s + i_a = i_e \leq I_{ec}.$$

Współczynnik μ dla danej lampy zależy od geometrycznych wymiarów elektrod. Dla układu cylindrycznego jest

$$\mu_o = \frac{S_s}{S_o} \sqrt{\frac{\ln \frac{2r_a}{\delta_k}}{\ln \frac{2r_s}{\delta_k}}}; \quad (\text{III},59)$$

natomiast dla płaskiego

$$\mu_p = \frac{S_s}{S_o} \sqrt{\frac{x_{ak}}{x_{sk}}}. \quad (\text{III},60)$$

S_s jest tu polem rzutu żeberk siatki na powierzchnię siatki, S_o — polem rzutu otworów siatki na powierzchnię siatki, $2r_a$, $2r_s$, δ_k — średnice: anody, siatki i katody; x_{ak} , x_{sk} — odległości „anoda — katoda” i „siatka — katoda”.

Wzory (III,59) i (III,60) pokazują wpływ grubości żeberk siatki na rozdział prądu między anodę i siatkę. W lampach, służących do celów amplifikacji, a pracujących przy ujemnym początkowym potencjale siatki, sprawa ta nie odgrywa tak ważnej roli, jak w lampach generacyjnych, gdzie siatka uzyskuje potencjał dodatni. Tutaj przeto dla zmniejszenia prądu siatki stosuje się lampy z siatką o bardzo cienkich żeberkach.

Dla lamp odbiorczych o układzie cylindrycznym elektrod można przyjmować

$$\mu_o \approx 1,2 \frac{S_s}{S_0} \quad (\text{III},61)$$

Wtórna emisja. Stosowalność wzoru (III,58) jest ograniczona występowaniem wtórnej emisji elektronowej. Zjawisko to polega na tym, iż powierzchnia jakiejś elektrody (anody lub siatki), pod wpływem silnego bombardowania przez elektrony (pierwotne), może stać się sama źródłem emisji elektronów (wtórnych). Mamy tu więc do czynienia niejako z „wytrącaniem” elektronów z powierzchni elektrody, uderzanej przez strumień elektronów, stanowiących prąd anodowy (wzgl. prąd siatki). Zjawisko to może występować wówczas, gdy elektron, znajdujący się w cieple, uzyska — przez uderzenie — szybkość większą od tej, jaka jest potrzebna dla wykonania pracy wyjścia z danego ciała.

Wielkość prądu emisji wtórnej zależy od rodzaju powierzchni bombardowanej (od własności chemicznych i fizycznych), od szybkości*) i natężenia strumienia elektronów pierwotnych oraz od kąta, pod jakim uderzają one w tę powierzchnię. Miarą wydajności emisji wtórnej jest stosunek prądu wtórnego i_2 do prądu pierwotnego i_1

$$\eta_w = \frac{i_2}{i_1}. \quad (\text{III},62)$$

Stosunek ten w specjalnie sprzyjających warunkach (np. dla powierzchni cezowanych) może przekroczyć liczbę 10, normalnie (np. dla niklu) jest rzędu paru.

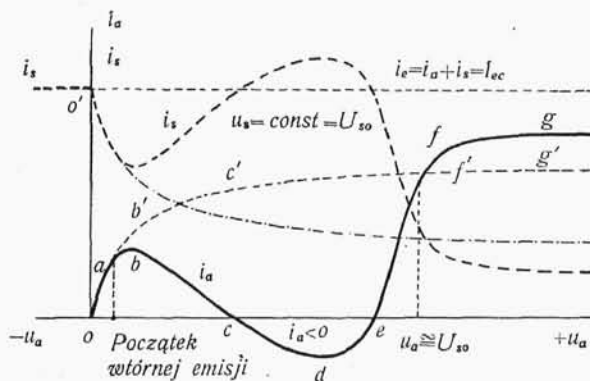
W lampie trójelektrodowej, przy napięciu anodowym wyższym od napięcia siatki, emisja wtórna z anody aczkolwiek występuje, nie daje się zauważyć, gdyż elektrony wtórne wracają z powrotem do anody. (Natomiast emisja wtórna z siatki zniekształca znacznie przebieg charakterystyki prądu siatki, a przez to i charakterystykę prądu anodowego).

Gdy napięcie anodowe jest niższe od napięcia siatki, elektrony wtórne z anody dążą do siatki, dzięki czemu prąd siatki znacznie wzrasta, zaś prąd anodowy maleje, a nawet może zmienić znak, co zajdzie wówczas, gdy więcej elektronów wtórnych będzie od anody odpływać, aniżeli pierwotnych dopływać (gdy $\eta_w > 1$).

---

*) Minimum szybkości elektronów pierwotnych, wywołujących emisję wtórną, wynosi — zależnie od rodzaju materiału elektrody — od kilkunastu do paru dziesiątków woltów. Szybkość wyjściowa elektronów wtórnych jest rzędu paru woltów.

Skutki zjawiska emisji wtórnej są widoczne z przebiegu charakterystyk $i_a = f(u_a)$ i $i_s = f(u_a)$ (przy dość wysokim dodatnim $u_s = U_{so} = \text{const}$), przedstawionych na rys. III,25. Przy $u_a = 0$ jest $i_a = 0$, natomiast $i_s = I_{ec}$. Gdy u_a wzrasta, i_a rośnie, zaś i_s maleje; ze zjawieniem się prądu i_a i przy pewnym napięciu anodowym zaczyna występować wtórna emisja z anody, wskutek czego i_a nie przebiega według $0ab'c'f'g'$ lecz według $0ab$ i, począwszy od b , zaczyna maleć do zera, (a nawet w cde zmienia znak), kosztem wzrostu prądu siatki (przyczem $i_a + i_s$ zawsze równe jest I_{ec}). Dla $u_a > U_{so}$ mamy znów przewagę prądu anodowego, gdyż nie tylko już nie ma tej różnicy potencjałów, która umożliwia odprowadzanie wtórnych elektronów z anody do siatki, lecz. ponadto występująca z siatki emisja wtórna dodaje się do prądu anodowego (przebieg $f'g$).

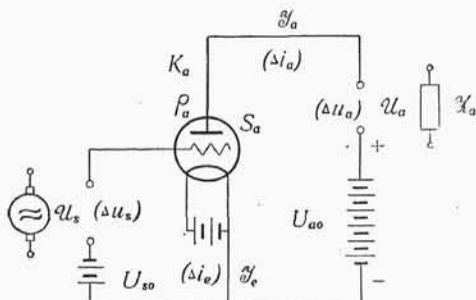
Rys. III,25.

Zjawisko emisji wtórnej jest zjawiskiem — na ogół biorąc — niepożądanym, gdyż ogranicza zakres charakterystyk, w jakim może się odbywać prawidłowa praca amplifikacyjna lampy trójelektrodowej. Ze zjawiskiem tym walczy się np. przez stosowanie elektrod o małej wydajności η_w *) lub też w inny sposób (pentody).

W pewnych przypadkach zjawisko emisji wtórnej wykorzystuje się do otrzymania oporności ujemnych (dynatron), służących do wytwarzania prądów zmiennych. (Odcinek bcd na rys. III,25).

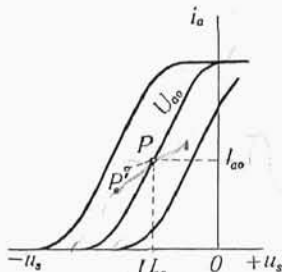
*) W przypadku lamp z katodą barowaną, nalot baru, mogący się zjawiać na anodzie, powoduje niepożądane zwiększenie η_w . Nikiel czerniony wykazuje stosunkowo małe η_w .

Charakterystyka robocza lampy trójelektrodowej. Udzielmy elektrodom lampy trójelektrodowej (rys. III,26) o charakterystykach, przedstawionych na rys. III,27, potencjałów: anodzie U_{ao} i siatce U_{so} ; pod ich wpływem w obwodzie anodowym popłynie początkowy prąd anodowy I_{ao} . Punkt P o współrzędnych U_{ao} , U_{so} i I_{ao} będziemy nazywać początkowym punktem pracy lampy.

Rys. III,26

Gdy potencjały U_{ao} i U_{so} otrzymają przyrosty Δu_a i Δu_s , prąd anodowy I_{ao} otrzyma przyrost Δi_a , zgodnie z równaniem (III,39), przy czym punkt pracy przesunie się do punktu P' o współrzędnych $U_{ao} + \Delta u_a$, $U_{so} + \Delta u_s$, $I_{ao} + \Delta i_a$. Jeśli przyrosty napięć będą funkcją czasu, również funkcją czasu będzie przyrost prądu anodowego oraz położenie (chwilowego) punktu pracy. Punkt ten będzie opisywać w polu charakterystyk pewną linię, którą nazwiemy charakterystyką roboczą lampy trójelektrodowej.

Rys. III,27.

Dla zakresu prostolinijnego charakterystyk lub dla niewielkich przyrostów, można uważać, że współczynniki ρ_a i S_a są stałe, a przeto równanie (III,39) możemy wyrazić przy pomocy przyrostów skończonych jako

$$\Delta i_a = \frac{1}{\rho_a} \Delta u_a + S_a \Delta u_s. \quad (\text{III},63)$$

Jeśli przyrosty napięć są sinusoidalne, kształtu

$$\begin{aligned} \Delta u_s &= \bar{U}_s \sin \omega t & \text{albo symbolicznie} & \Delta u_s = U_s, \\ \Delta u_a &= \bar{U}_a \sin (\omega t + \varphi) & & \Delta u_a = U_a, \end{aligned} \quad (\text{III},64)$$

wówczas prąd anodowy uzyska przyrost, którego przebieg będzie również sinusoidalny:

$$\Delta i_a = \bar{I}_a \sin(\omega t + \psi) \quad \text{albo} \quad \Delta i_a = I_a, \quad (\text{III},65)$$

i będzie spełniać równanie

$$\bar{I}_a \sin(\omega t + \psi) = \frac{\bar{U}_a}{\rho_a} \sin(\omega t + \varphi) + S_a \bar{U}_s \sin \omega t. \quad (\text{III},66)$$

Równanie (III,66) może być napisane symbolicznie:

$$I_a = \frac{U_a}{\rho_a} + S_a U_s. \quad (\text{III},67)$$

W większości zastosowań lampy trójelektrodowej jedynie siatka otrzymuje bezpośrednio potencjał zmienny, natomiast potencjał anody ulega zmianom pośrednio, wskutek spadku napięcia prądu anodowego na oporności Z_a , znajdującej się w obwodzie anodowym, a będącej odbiornikiem energii z tego obwodu (rys. III,26). W ogólnym przypadku oporność Z_a jest zespolona kształtu

$$Z_a = R_a + jX_a, \quad (Z_a = \sqrt{R_a^2 + X_a^2}) \quad (\text{III},68)$$

Zatem między I_a i U_a będzie istniał związek

$$U_a = -I_a Z_a \quad (\text{III},69)$$

a przeto, podstawiając (III,69) do (III,67), otrzymujemy

$$I_a = -I_a \frac{Z_a}{\rho_a} + S_a U_s.$$

Stąd

$$I_a = \frac{S_a}{1 + \frac{Z_a}{\rho_a}} U_s = S_r U_s. \quad (\text{III},70)$$

Wyrażenie

$$S_r = \frac{S_a}{1 + \frac{Z_a}{\rho_a}} \quad (\text{III},71)$$

nazwiemy nachyleniem charakterystyki roboczej przy oporności Z_a .

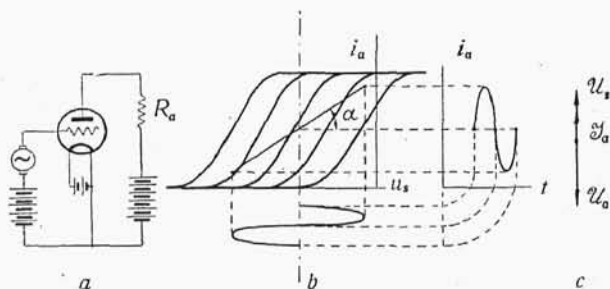
S_r jest — w ogólnym przypadku — zespolone; moduł jego określimy na podstawie (III,68) jako

$$S_r = \frac{S_a}{\sqrt{\left(1 + \frac{R_a}{\rho_a}\right)^2 + \left(\frac{X_a}{\rho_a}\right)^2}}. \quad (\text{III},72)$$

Wyrażenie (III,72) określa związek między amplitudami napięcia $\bar{U}_s$ i prądu $\bar{I}_a$ w obwodzie lampy:

$$\bar{I}_a = S_r \bar{U}_s, \quad (\text{III},73)$$

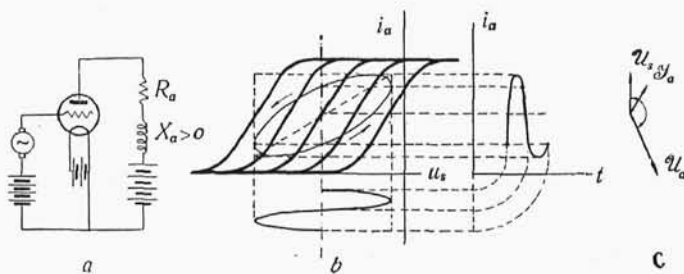
a przeto, wraz z (III,69), pozwala rozwiązać całkowicie układ lampy dla prądów zmiennych.

Rys. III,28.

W przypadku, gdy $X_a = 0$, a więc $Z_a = R_a$ (rys. III,28 a), wyrażenie (III,71) jest rzeczywiste; charakterystyka robocza jest wówczas prostą (rys. III,28 b) o nachyleniu:

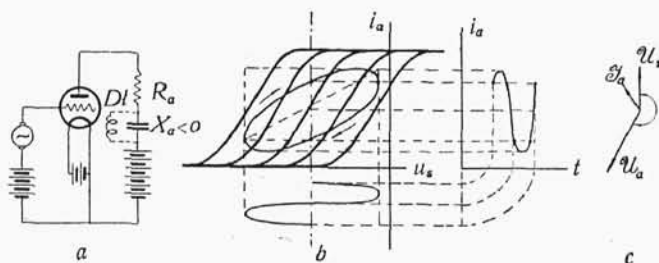
$$S_r = \frac{S_a}{1 + \frac{R_a}{\rho_a}} = \frac{K_a}{R_a + \rho_a} = \operatorname{tg} \alpha. \quad (\text{III},74)$$

Rys. III,29.

Między I_a i U_s istnieje zgodność faz, między I_a i U_a — przesunięcie wynosi 180° (rys. III,28 c).

W przypadku, gdy $X_a > 0$, a więc gdy w obwodzie anodowym znajduje się oporność indukcyjnościowa (rys. III,29 a), wyrażenie (III,71) jest zespolone, przyczem jego moduł jest określony wzorem (III,72). Charakterystyka robocza jest wtedy elipsą (rys. III,29 b), opisywaną w kierunku przeciwnym do ruchu wskazówek zegara; nachylenie przekątnej prostokąta opisanego na elipsie jest równe modułowi nachylenia charakterystyki roboczej. Między I_a i U_s nie ma już zgodności faz: I_a opóźnia się względem U_s ; również między U_a i I_a przesunięcie jest mniejsze od 180° (rys. III,29 c).

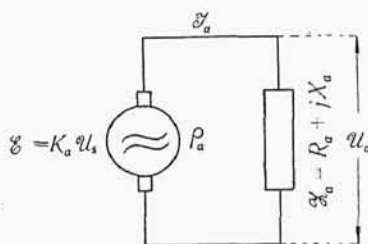
Rys. III.30.

W przypadku, gdy $X_a < 0$, czyli gdy oporność w obwodzie anodowym jest pojemnościowa^{*)} (rys. III,30 a), charakterystyka robocza jest elipsą, opisywaną w kierunku ruchu wskazówek zegara (rys. III,30 b); I_a wyprzedza U_s , zaś między I_a i U_a przesunięcie faz jest większe od 180° (rys. III,30 c).

Lampa trójelektrodowa jako alternator. Mnożąc licznik i mianownik wyrażenia (III,70) przez ρ_a , a więc przedstawiając go w postaci:

$$I_a = \frac{K_c U_s}{\rho_a + Z_a}, \quad (\text{III,75})$$

zauważymy, iż wyraża ono drugie prawo Kirchhoff'a dla obwodu, składającego się ze źródła o SEM-nej $\mathcal{E} = K_a U_s$ i o oporności wewnętrznej ρ_a , działającego na oporność zewnętrzną Z_a (rys. III,31).

Rys. III.31.

Trójelektrodowa lampa elektrowa, na siatce której działa zmienne napięcie U_s , jest więc równoważna alternatorowi o SEM-nej $K_a U_s$ i oporności wewnętrznej ρ_a . Okoliczność

^{*)} Dławik D_L o wielkiej oporności pozornej służy tu jedynie do zamknięcia obwodu anodowego dla prądu stałego.